

Quando el Trabajo Social es literatura. La narrativa como creación y herramienta de aprendizaje

Xavier Montagud Mayor (coord.). Editorial Nau Llibres. Valencia, 2019

Yolanda Fierro Fidalgo¹

ORCID: 0000-0001-8045-3875

Per citar: Fierro Fidalgo, Y. (2019). [Ressenya del llibre *Quando el Trabajo Social es literatura. La narrativa como creación y herramienta de aprendizaje*, Xavier Montagud Mayor (coord.)]. *Revista de Treball Social*, 217, 135-138. DOI: 10.32061/RTS2019.217.08

El llibre, editat per Nau Llibres, està coordinat per Xavier Montagud, treballador social i docent a la Universitat de València, i a més d'un text seu, hi trobem aportacions de nou autors més, totes relacionades amb la disciplina del Treball Social i amb experiències literàries diverses. L'obra pretén mostrar i convèncer que l'art de la literatura, en les seves diverses formes, s'ha de tenir en compte a l'hora d'abordar la formació i la millora del desenvolupament professional. El llibre presenta una anàlisi àmplia i detallada que ajuda a entendre l'ús i els beneficis que genera el vincle entre tots dos paradigmes. Cada apartat és una obra literària en si mateixa.

La presentació, a càrrec de Josefina Fernández i Barrera, ens mostra la importància d'aquesta obra i ens convida, amb passió, a llegir-la posant en relleu la força de la narrativa com a fórmula per manifestar tot allò real o fictici que sentim, a través de l'ús de la paraula escrita. Fernández, valent-se d'una metàfora musical, ens va introduint en l'obra, extraient de cadascuna de les peces les idees substancials que ens commouran i emocionaran, suscitant la nostra curiositat per conèixer en detall què ens diu cada autor i cada autora, els quals, de manera generosa, comparteixen les seves experiències.

En el primer capítol, "Las literaturas del Trabajo Social", a càrrec de Xavier Montagud, s'exposa la necessitat d'incorporar el gènere literari en l'aprenentatge de la disciplina del Treball Social, i considera l'escriptura un instrument imprescindible per a la millora de les competències fonamentals, difícil d'adquirir o desenvolupar per mitjans tradicionals. A través d'aquest art, sigui de ficció o autobiogràfic, podem arribar a una comprensió més àmplia de la realitat i de la nostra història professional.

1 Treballadora social i membre de l'equip de redacció de la RTS. yolandafierro2@gmail.com

Montagud fa un repàs de la producció literària escrita en castellà. Exposada com el relat breu, també present, permet convertir moltes de les situacions i anècdotes de la nostra experiència pràctica en una cosa singular i a vegades màgica. A través seu es transmeten emocions que impacten en els lectors. Per a l'autor aquest és un dels gèneres més apropiats d'expressió literària i d'aprenentatge, alhora que és un estímul excel·lent per millorar la nostra sensibilitat, capacitat d'empatia i discerniment davant de la complexitat de la realitat social.

El segon relat, "Esta es la historia de muchas historias", va a càrrec de Silvia Navarro Pedreño i ens presenta l'experiència del club de lectura, en el marc d'un pla de desenvolupament comunitari. A través del club, una forma aplicada de l'ús de la literatura com a còmplice del Treball Social, ajudarà a transformar la lectura en una pràctica polèmica, col·lectiva i polifònica, crítica, constructiva i compartida. D'aquesta manera, els implicats connectaran amb la realitat del seu entorn, amb la seva gent i amb ells mateixos, amb una mirada transformadora.

Aquest lloc de confluència i relació entre companys que treballen en una mateixa comunitat es convertirà en un espai de creixement personal i professional, en què gaudiran, aprendran i s'enriquiran. Els professionals i els territoris afectats per l'impacte de la crisi han de repensar fórmules que els ajudin a sortir de la letargia. És en aquest sentit que el pla comunitari que descriu Navarro els oferirà una alternativa per afrontar i defensar-se de l'apatia, per pensar, resistir i compartir relats que els ajudin a fer alguna cosa millor i diferent per i per a les persones que viuen al seu barri. I ho faran analitzant la realitat del present però també bevent de les fonts del saber que emanen dels llibres.

Sembla fàcil organitzar el club de lectura, l'autora ens introdueix de manera amable i entusiasta en les diferents etapes de la seva creació i, a través de la seva narrativa, aconseguirà connectar-nos amb escenes quotidianes de la nostra disciplina.

El tercer capítol, "Desnudar el Trabajo Social", a càrrec d'Alba Pirla i Santamaria, narra sis històries curtes, senzilles, però alhora profundes, que ens connecten amb una diversitat de personatges que ens van deixant empremta. Són històries carregades d'emocions que ens interpel·len i que observem, moltes vegades, des de la incongruència del sistema de benestar social. Les persones sense llar dels relats es troben embolcallades per una boira permanent, envoltades de prejudicis i estereotips. Ajudar-los a superar les traves i a tirar endavant es converteix també en un premi per als professionals.

El quart capítol, "La agenda de citas de Helena", a càrrec d'Arantxa Sánchez Echegaray, ens presenta una treballadora social que vol retrobar el sentit de la seva professió. Una persona inquieta, que no suporta les contradiccions intrínseques d'aquesta feina i cerca l'origen del malestar de les seves emocions. Gràcies a aquesta recerca i fent servir un relat poètic, reconnectarà amb l'ànima i el cor del Treball Social. També ens alerta que la rutina és una enemiga de la relació d'ajuda, i que el fet de tendir

a simplificar situacions i processos de canvi dificulta la creació de noves possibilitats i oportunitats.

En el capítol cinquè, "El cubo de agua", de Fabiola Moreno González, l'autora, utilitzant la narració com a instrument de reflexió i presa de posició, ens relata les vivències d'una treballadora social a l'inici de la seva carrera. Moreno ens mostra situacions laborals antagòniques que sovint es troba la protagonista i amb les quals ha de conviure. Es pot produir un posicionament institucional poc integrador en què predomini la burocràcia i la rigidesa, l'entossudiment davant la raó, la insensibilitat enfront de la incapacitat i el dolor de l'altre. Per contra, també hi ha altres posicions, a les quals l'autora del relat s'agafa amb força, basades en la comprensió, l'acompanyament, la implicació i el compromís.

En el capítol sisè, "Miscelánea", Daniel Rodríguez Díaz utilitza la novel·la curta per presentar les seves reflexions i posicionaments. Ens presenta un protagonista que s'inicia en la formació de Treball Social i es va transformant en un activista compromès, en aquest cas amb les persones amb diversitat funcional, que trencarà mites i estereotips negatius, barreres que impregnen bona part de la societat actual.

Rodríguez incorpora al seu relat una mirada de gènere cap a les persones dependents. Utilitza els diàlegs, aporta arguments crítics i qüestionadors amb la finalitat d'interpel·lar-nos i conscienciar-nos. L'autor mostra un gran coneixement de la matèria i el presenta de manera didàctica, a través d'escenes quotidianes, que transmeten vivències reals, que fan que el lector connecti, entengui i empatitzi amb les situacions. També ens anima a pensar que la utopia es pot fer realitat si som capaços de treballar sense prejudicis.

En el capítol setè, "La magia de Nessa", Laura Ruiz Urbán es dedica al drama dels refugiats de guerres i ens ajuda a entendre i comprendre el que passa abans de prendre una decisió i embarcar-se en una pastera. En aquesta ocasió ens transporta a situacions inhumanes de sofriment i desesperança total. El lector o la lectora no poden quedar indiferents davant les greus i terribles experiències que viuen les persones obligades a fugir dels seus països d'origen. Afortunadament, hi ha professionals que pensen que el que fan pels altres val la pena i d'aquesta manera, per a la protagonista principal, l'esperança i la màgia apareixen quan tot sembla insalvable.

El capítol vuitè, "Una habitación con vistas", de Belén Navarro Llobregat, ens presenta, a manera de guia, aquelles premisses necessàries, tant de contingut com de forma, per aconseguir un text literari de qualitat i atractiu per al lector o lectora que, a més, transmeti un posicionament compromès amb la realitat. L'autora fa referència a autors i autores amb posicionaments crítics, convidant a una lectura militant, compromesa i transformadora. Partint del convenciment que la realitat es construeix a través de la interacció social, l'autora valora la narració com a eix en la relació d'ajuda, utilitzant el diàleg i el suport d'una narrativa alternativa per aconseguir solucions.

En el capítol novè, "Aprendiendo de la locura a través de la escritura de Sylvia Plath", l'autora, Esperanza Molleda Fernández, ens presenta una dona amb greus problemes psiquiàtrics i posa en evidència alguns aspectes que poden ser d'interès en la relació amb persones amb problemes psicòtics. Argumenta que quan la fragilitat psíquica està en joc és necessari entendre que no n'hi ha prou amb posar els recursos al servei del subjecte, ja que la malaltia mental pot limitar l'ús que en poden fer. Recomana estar atents a qualsevol situació que anticipi una crisi i acompanyar la persona al servei adequat, cosa que no significa derivar-la o desentendre-se'n.

En el capítol desè, "Oliver Sacks o el narrador que humanizaba los historiales clínicos y/o sociales modernos", Alfonso García Vilaplana analitza les històries clíniques del neuropsiquiatra Sacks i, a partir d'aquí, fa un crit d'atenció sobre la pèrdua del nostre talent narratiu i reivindica sensibilitat a l'hora de construir el relat de l'altre aportant una mirada càlida i respectuosa cap a les persones amb què s'estableix la relació d'ajuda. Aquest relat permet recuperar als subjectes com a persones que es constitueixen com a agents, autors i actors de la seva pròpia vida.

Per concloure aquesta ressenya, es pot dir que lectura i l'escriptura van de la mà, per això aquesta obra és una picada d'ullet que brinda múltiples oportunitats, i fa valer la potència del recurs literari com a eina creativa que podem incorporar en la nostra pràctica professional.

Aquest llibre no deixa indiferent, ens interpel·la i ens treu de la nostra zona de confort. De manera amena, ens convida a sistematitzar el registre de les nostres experiències per continuar avançant en el Treball Social. Escriure ajuda a reflexionar, a ordenar els pensaments i, finalment, a ser professionals més compromesos.

Els relats recollits en aquesta obra ens acosten a la vida i a les maneres de viure d'algunes de les persones que són objecte de l'atenció social, generant empatia i comprensió, apostant pel respecte a la seva dignitat.

Definitivament, connectar el Treball Social i la literatura és donar espai a una mena de saber on no només és important l'àmbit racional, sinó també el subjectiu i emocional, coincidint així amb els corrents més avançats de l'aprenentatge.